

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р арх. ЕЛЕНА ДИМИТРОВА ДИМИТРОВА, член на научно жури

Относно: дисертационен труд на тема „ГРАДЪТ И НЕГОВОТО АКТИВНО ГРАЖДАНСТВО. СЛУЧАЯТ СОФИЯ. Активното гражданство и новите политики за управление на градовете“

за придобиване на образователно и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, Антропология и науки за културата

с автор: МИГЛЕНА КРАСИМИРОВА ГЕРАСИМОВА,

редовен докторант към катедра „Социология“, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“

Становището е изготвено в съответствие с изискванията на ЗРАСБ (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ, бр. 81 от 15.10.2010г. и изм. ДВ, бр. 101 от 28.12.2010 г.) и Правилника към него; в изпълнение на заповед РД-38-139/12.02.2018 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ за назначаване на научно жури и съгласно решение на първо заседание на журито от 27.02.2018.

Трудът откликва на изключително актуална за България проблематика, свързана с формирането на гражданското общество и с осмислянето на способността му за ефективен принос към демократизирането на градското планиране. Поставеният основен изследователски въпрос (*„Как в условията на българския град и създаването на политики за неговото управление могат да се включат активно и успешно граждани и НПО и как може да се дефинира ясна позиция за развитието му, около която да се обединят всички страни в този процес?“*) е израз на изследователска и гражданска убеденост във възможностите на българското общество да формулира своята визия за бъдещето си чрез диалог върху потребности и идеи.

Основателно фокусът на изследването е поставен върху гражданската активност по отношение на градската среда в София, която се отличава с най-голяма динамика и многопластовост на градския процес и най-ясно открити конфликти в градското развитие; това мотивира многобройни граждански изяви на подкрепа и протест, свързани с градската среда. Избран е времевият отрязък между 2005 и 2017 година – важен за градските изследвания период поради преплитането и взаимното влияние на няколко процеса: бурното нарастване, реструктуриране и уплътняване на физическата структура на столичния град, промените в националната законодателна и нормативна рамка на градското планиране, раждането и укрепването на гражданското общество. В пресечната точка на тези теми е избраният предмет на изследването – *„взаимодействието и успеваемостта в съвместната работа между НПО, администрация и граждани в контекста на проекти и инициативи, свързани с физическите характеристики на града, градските пространства и изкуствата в тях“*. Това определя и целта, произтичащите изследователски задачи и уместно подбраните изследователски методи.

Оценявам като ключово достойнство на дисертационния труд принадлежността му към т.н. „изследване в действие“ (action research) - една все по-ясно открояваща и набираща популярност тенденция в градските изследвания, свързана с оценяваната значимост на контекстуалната обусловеност на случващото се в градското пространство. Докторантът е пряк участник в голяма част от изследваните процеси и това му предоставя възможност за поглед „отвътре“, за добро познаване на мотивациите и взаимодействията, за емоционална съпричастност към каузите, стоящи зад предприеманите усилия. Разбира се, този подход носи рискове от центриране върху

личния опит и авторска пристрастеност при интерпретиране на изследователските резултати, което е до голяма степен успешно избягнато в случая. Друго важно достойнство е поставянето на културните аспекти на централно място в труда, който не само изследва как *„през проектите свързани с култура, организациите намират начин да изразят своята позиция по темата градска среда“*, но и проследява дългото и трудно изграждане на нова култура на взаимодействие между участниците в полето на градското планиране. Предпоставка за успех е специфичната професионална подготовка на автора - магистърска степен по урбанизъм, която осигурява необходимото познание за процесите, терминологията, законовата рамка и използваните инструменти в полето на пространственото планиране.

Дисертационният труд съумява да осветли важни теми и предизвикателства в постигането на взаимодействие между градските НПО, администрациите и гражданите в много широк диапазон – от концептуализирането до финансирането и управлението му. Той откроява различията в преследваните от различните участници цели, визираните от тях времеви интервали, предварителните им очаквания за резултатите и мотивацията им за действие. Изяснени са съществени различия в разбирането за градското пространство, но и за процеса и инструментите на градското планиране. Проведените от автора интервютата позволяват да се установи нарастващо осъзнаване за необходимостта от обговаряне на целите и смисъла на предприеманите инициативи с широк кръг актьори, за ролята на интердисциплинарността като единствен път към устойчивост, за предимствата на екипната работа и разностранното експертно знание, водещо до по-пълноценни решения и развиващи *„инициативата и човека едновременно“*, с.52. Изследването очертава извървяната до момента пътека към изграждане на капацитет за взаимодействия; то е чувствително към проблеми, които често остават незабелязани или пренебрегвани – потребността от специализирано образование, отговарящо на съвременните изисквания на урбанистичната професия, бариерите пред пълноценно включване на младите експерти във формирането на градската среда, липсващото взаимно доверие между гражданите, администрацията и експертите. Изследването насочва вниманието и върху съществуващите рискове от превръщане на градските НПО в затворени организации на професионалисти, чиито акции за подобряване на градската среда остават неразбрани и неприети от гражданството.

Авторът неизбежно се изправя пред трудната и вътрешно противоречива тема за експертността на планирането в демократизиращия се град. От една страна градското планиране е социотехническа дейност, изискваща високо ниво на експертност и комплексно знание; нарастващата сложност и обвързаност на урбанистичните системи изисква навлизане на все по-сложни инструменти за анализ, планиране, управление и мониторинг на градската среда – и все по-специфична експертност. От друга – с оглед на изискването за демократизиране на градското планиране е ключово важно експертното знание да бъде споделяно с широк кръг неспециалисти и граждани по начин, който да го прави разбираемо и убедително. Тази противоречивост е добре уловена и убедително дискутирана в дисертационния труд. Според резултатите от изследването градското планиране в София все още се възприема като затворена система, достъпна само за тесните специалисти в сферата, без опит за вплитане на съвременни инструменти, позволяващи широко гражданско участие; налице е бариерата на един техничен език, достъпен само за малцина, и изключващ всички пряко засегнати от планирането, които не владеят този език. В същото време са отчетени огромните щети, нанесени на културното наследство в резултат на децентрализация, която не е подкрепена с необходимия експертен капацитет.

Направеният подробен преглед на действащите планови инструменти дава основа за основателни изводи относно съществуващите проблеми в тази област: морална остарялост на

инструментите за планиране, липса на адекватна и редовно актуализирана информация; тромавост на процедурите за гражданско участие. Успоредно с това са подчертани дехуманизацията на града и липсата на социални измерения в днешното планиране, както и конкретни проблеми на физическата урбанистична структура.

Специално внимание трудът отделя на Интегрирания план за градско възстановяване и развитие като нов вид инструмент за градско развитие, оценен като един от най-стриктно разработените планове, натоварен с голямо очакване за промяна в подхода, но и разполагащ с ограниченото време за разработване. Установеният твърде ограничен капацитет за прилагане на интегрираните подходи е причина за цитирания основателен извод, че *„както системата ни за планиране има нужда от преосмисляне, така и образователната ни програма“*.

Особено внимание заслужава анализът на възникването, мотивацията и работата на Инициативните комитети като най-нова стъпка в изграждането на капацитет за гражданска активност в София. Разгледаните четири формации (Инициативен комитет за реформа в системата за градско планиране, по-късно Лаборатория за градско планиране; Инициативен комитет за реформа в наредбата за Обществените обсъждания; Инициативен комитет „София Зелен град“; Обединение „Топлоцентра“) са изтъкнати като фактори за постигане на взаимно доверие и промяна в нагласите за сътрудничество у всички участници. Заслужава да се отбележи анализът на ролята на европейските пари и структури като условие за взаимното зачитане на граждани и администрация и отправеното послание, че финансовият механизъм е необходим за подсилване и укрепване на гражданския сектор и на градските НПО, но съвсем не е достатъчен, за изграждане на дълготрайни партньорства и успешна комуникация.

Смятам, че изследването успешно се е справило с поставените му задачи и е постигнало заявените резултати. То очертава интересни моменти в процеса на формиране на културата на „активното гражданство“ и в профила на ангажираните актьори. Идентифицирани са фактори, влияещи върху ефективността на взаимодействието между тях. Споделлям виждането на автора, че резултатите могат да служат за основа при изграждане на модел на активна обществена позиция в развитието на град София и приложението на интегрирани социални, културни и пространствени политики. С оглед на това би било полезно резултатите да бъдат популяризирани сред участниците в градския процес, за да бъдат ползвани в по-нататъшното изграждане на капацитет за взаимодействие в гражданското общество.

Като приветствам смелостта на автора да се изправи пред предизвикателствата на една комплексна изследователска тема, бих искала да обърна вниманието му върху необходимостта от по-прецизно структуриране на изложението и по-систематично вглеждане в няколко взаимно обвързани области с отношение към разглежданата проблематика:

Концепцията за устойчивото развитие – няма основания за твърдението, че идеята е първоначално фокусирана върху опазване на околната среда и едва после разширява обхвата си върху аспектите на развитието и социалната справедливост; концепцията възниква в израз на стремежа за обединяване на двете големи теми за развитието и опазването. Тя е теоретически интерпретирана в полето на градското планиране от Scott Campbell още през 1996 година. Олборгската харта (1994) е първият европейски документ, който призовава към изграждане на европейските устойчиви градове. В някои от следващите модели към трите основни измерения е добавено и институционалното; в най-новото развитие на концепцията се акцентира върху важната роля на културното измерение.

Теорията на пространственото планиране многократно е разглеждала темата за общественото участие в планирането (започвайки от Стълбицата на гражданското участие на Arnstein, 1968);

дефинирани са разликите в целите и подходите на т.н. “participatory planning” и “communicative planning”; Форестър в “Planning in the Face of Power” разсъждава върху сложните отношения между урбанистите и властта.

Сравнителният анализ на развитието на националните системи за пространствено планиране в Европа и в ЦИЕ в частност, би дал възможност за установяване на общи процеси и специфични трудности при въвеждането на стратегическото планиране и разширяване на гражданското участие в него през втората половина на 20 век.

Следва да се отбележи, че някои от твърденията на автора, свързани с процесите и процедурите в полето на планирането изглеждат твърде генерализирани, като същевременно остават без необходимата аргументация (*„Разработването на ИПГВР у нас не се случва нито в синхрон с предварително разработените методически насоки, нито с гражданско участие“, с.26; „Често експертите, участващи в конкурсите като жури, са много ниско платени, което пък от своя страна е предпоставка за корупционна практика и така кръгът се затваря – задачата за изготвяне на ИПГВР се поема от екип, който не е напълно наясно как да се справя със заданието и последващата работа“*).

Бих препоръчала прецизиране на някои използвани в труда термини, факти и интерпретации:

Системата NUTS не е “обединение, създадено в България по френски образец”, а единна класификация на териториалните единици в Европа, въведена за статистически цели.

Концепцията за устойчиво развитие вероятно подпомага развитието на гражданската активност в България, но активното гражданство има своята достойна история от втората половина на 20 век - знакова инициатива е Клубът на приятелите на софийската архитектура, учреден през 1979 г.).

Не може да се твърди, че с реституцията се появява нов актьор на градската сцена е лицето на инвеститора – това е традиционен участник в процесите на градското изграждане; градските проблеми, породени от реституцията, имат своите комплексни причини и проявления, които са обект на други изследвания.

Отстраняването на допуснати печатни грешки, добавянето на липсваща пунктуация и избягването на чуждоезични термини, които могат да бъдат пълноценно заместени с български понятия, биха допринесли за по-убедителното звучене на важните послания на изследването.

В заключение смятам, че въпреки отправените забележки, представеният дисертационен труд на тема „ГРАДЪТ И НЕГОВОТО АКТИВНО ГРАЖДАНСТВО. Активното гражданство и новите политики за управление на градовете“ е постигнал своите изследователски цели и представя изчерпателно авторската позиция на своя автор. Той отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България, като демонстрира умението на автора да борава с голяма по обем разностранна информация, да прилага съвременни изследователски методи и да формулира теоретични и научно-приложни изводи.

Въз основа на всичко изложено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Миглена Красимилова Герасимова образователната и научна степен “ДОКТОР” професионално направление 3.1. Социология, Антропология и науки за културата.

доц. д-р арх. Елена Димитрова

29 март 2018 година
гр. София